

Vides izglītības metodiskais materiāls

Tēma

Mitrāju vērtību izmantošana tradicionālajā tautas amatniecībā Gaujas NP, Vaidavas krēslinieku sētā Lejasbregžos.

Temats

Dabas sistēmas un procesi, kā arī cilvēka un vides mijiedarbība.

Mērķgrupa (skolēnu skaits, vecums, klase)

10.-12.klases / pieaugušie.

Nodarbības ilgums

1-4 stundas.

Ieteicamais laiks pārgājienam - pavasarī/vasarā/rudenī.

Sasaiste ar mācību vielu

Nodarbības laikā iespējas:

- apgūt pētnieciskās darbības pamatus dabaszinībās;
- izziņāt dabas sistēmas un procesus, mācoties izprast dabas daudzveidību un vienotību;
- izprast dabaszinātņu sasniegumu nozīmi cilvēku ikdienas dzīvē un apzināties vides saudzēšanas nepieciešamību, gūstot praktisku pieredzi vides kvalitātes saglabāšanā un uzlabošanā.

Kontaktpersona

Indra Čekstere,
kamenite12@inbox.lv

Nepieciešamais aprīkojums

Lupas, binokļi, nazīši, zīmuļi, paliktņi, noteicēji, auklas, cietais papīrs, meldri, karte, šķēres.

Nepieciešamās prasmes un zināšanas

Labā fiziskā sagatavotība, prasme rīkoties ar binokli, lupu.

Sagatavošanās pirms nodarbības

Iepriekšējas zināšanas par ezeru un atteku augiem, krēslu izgatavošanu, prasme apieties ar griežamo nazīti, binokli, lupu.

Atslēgas vārdi

Īpaši aizsargājama dabas teritorija, kultūrvēsturiskā zona, muzejs, ezers, atteka, meldri, krēslu amatniecība, biotops, sugu aizsardzība.

Saudzēsim mitrājus kopā! Pievienojies! Igaunijas – Latvijas sadarbības projekts „Atpakaļ dabā!”

Atbalstījusi
Eiropas
Savienība

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

European Union

Aktivitāšu apraksts

- ▶ Iepazīšanās / satvināšanās spēle, kur pārsvarā ir jāorientējas uz redzi un dzirdi (piem., mīksta bumba, kuru metot jānosauc mitrāju augs vai zivs vai, kuru padodot, sauc ar ūdeni saistītus augus un dzīvniekus). Variants - lauku sētas ēkas un tajā esošais dzīvais un nedzīvais.
- ▶ Pārrunājam spēli.
- ▶ Drošības instruktaža.
- ▶ Nodarbības dalībnieki saņem binokli un lupas, un informāciju par to pielietošanu pārgājiena laikā.
- ▶ Dodamies uz atteku vai ezeru (iespējams - Vaidavas ezeru).
- ▶ Apskatām dažādus augus - niedres un meldrus, lēpes u.c. Stāstījums par meldriem, izplatību un to uzbūvi, izmantojot vizuālo informāciju. Var būt attēli un ielaminēti augi. Ar lupām pēta meldru uzbūvi.
- ▶ Visi saņem nazišus un paskaidrojumu, kā pareizi ar tiem rīkoties, uzvelk gumijas zābakus. Meldrus nogriež vai izplūc, sasien saišķos līdzņemšanai.
- ▶ Braucam uz krēslinieku muzeju. Ierašanās krēslinieku sētā.
- ▶ Iepazīšanās ar lauku sētu un krēslinieku muzeju. Vēlējuma akmentiņu nolikšana pie vēju zvaniem.
- ▶ Karte ar krēslinieku sētām tuvējā apkārtnē, stāsts par amata unikalitāti Eiropas kontekstā. Attēli ar senajiem krēsliem dažādās pasaules valstīs. Videofilmas par krēslinieku darbu.
- ▶ Dalībnieki tiek sadalīti grupās un aizpilda nelielu viktorīnu par krēslinieku amatu un darba rīkiem.
- ▶ Darbs - pinuma veidošana (ar auklu) vai uzlīmējot meldru gabaliņus. Meldru savienošanas un vijuma gatavošanas demonstrējums, mēģinājums to izgatavot pašiem.
- ▶ Teikas par tuvējiem mitrājiem - Gauju, attekām, ezeriem. Stāsts par krēslinieku - tā pabeigšana, ievietojot piedāvātos vārdus.
- ▶ Rotaļa par tirgu:
 - 1.variants.* Dalībnieki izvēl braucēju, kurš nostājas ar muguru pret pārējiem. Spēles vadītājs katram dod noteiktas preces vai lietas vārdu – krēsls, siena maiss, auzas, pods, krūze, kliņģeris, konfekte, lats, santīms utt. Braucējs izvēlas, ko ņems līdzi. Tas klusiņām pieiet, pieduras braucējam un iepīkstas, ja atminēts, mainās vietām un viss sākas no gala.
 - 2.variants.* Spēles vadītājam ir linu maisiņš ar sīkām lietiņām " no tirgus". Viņš izvēlas, nevienam nerādot, piemēram, zīmuli un saka – tas ir gatavots no koka, jums katram tas mēdz būt, to lietojot, ir viegli paturēt prātā pirkumus tirgū – kas tas ir? Atminētājs saņem zīmuli balvā. Maisiņā var būt santīms, poga, akmentiņš ar zīmējumu, rieksts, ābols, konfekte, šokolādīte, dzēšgumija u.c. sīkumi.
- ▶ Tēja krēslinieku sētā ar līdzpaņemtajām maizītēm.
- ▶ Mīklas un sakāmvārdi par amata rīkiem un amatniekiem.
- ▶ Nodarbības beigās dalībnieki saņem bukletiņus par Gaujas NP, krēslinieku sētu, uzlīmes un citus uzskates materiālus, kas ir pieejami. Dāvāniņa no krēslinieku sētas.

Saudzēsim mitrājus kopā! Pievienojies! Igaunijas – Latvijas sadarbības projekts „Atpakaļ dabā!”

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Nepieciešamās darba lapas

- A.Jullas zīmējums ar darba rīkiem – visiem dalībniekiem, kas aizpilda, klausoties stāstījumā par krēslu amatniecībā izmantotajiem rīkiem un muzeja materiāliem;
- „Mazā viktorīna” – visiem dalībniekiem;
- „Stāsts par krēslinieku” – katram dalībniekam un pēc aizpildīšanas visi kopā lasa un analizē;
- „Krēslu meistari” – visiem dalībniekiem;
- „Pamēģini arī Tu!” – kā dažus ielaminētus krāsainus paraugus;
- savelkamais zīmējums ar augiem – kā paraugs pārrunā, par augu izmantošanu.

legūtās zināšanas

legūst pamatzināšanas par mitrājiem – priekšstatu par tiem raksturīgākajiem augiem, dzīvniekiem un sugu un biotopu aizsardzību.

Izzina jaunus faktus par cilvēka un vides mijiedarbību, mitrāju augu izmantošana cilvēku sadzīvē, tautas amatniecībā. Iepazīst unikālo krēslu amatniecības veidu Gaujas NP kultūrvēsturiskajā zonā Briežu krēslinieku sētas, krēslu mājražošanas materiālus, darbarīkus, paņēmienus u.c.

legūtās prasmes

Apgūti pētnieciskās darbības pamati, prasmes šķirot un apkopot informāciju, prasmes ievērot drošības un uzvedības noteikumus dabas vidē, prasme strādāt individuāli un grupā, pārvietoties dabā, saudzējot vidi. Spēja atpazīt amatniecībai noderīgos mitrāju augus, ievākt meldrus, apgūta ar auklu un meldriem veidotā pinuma tehnika.

Informācijas avotu saraksts

Mitrāju vērtības un funkcijas. Latvijas Ornitoloģijas biedrība. Rīga, 2003.

Gaujas NP administrācijas un amatniecības pētnieku sagatavotie uzskates un izziņas materiāli.

Saudzēsim mitrājus kopā! Pievienojies! Igaunijas – Latvijas sadarbības projekts „Atpakaļ dabā!”

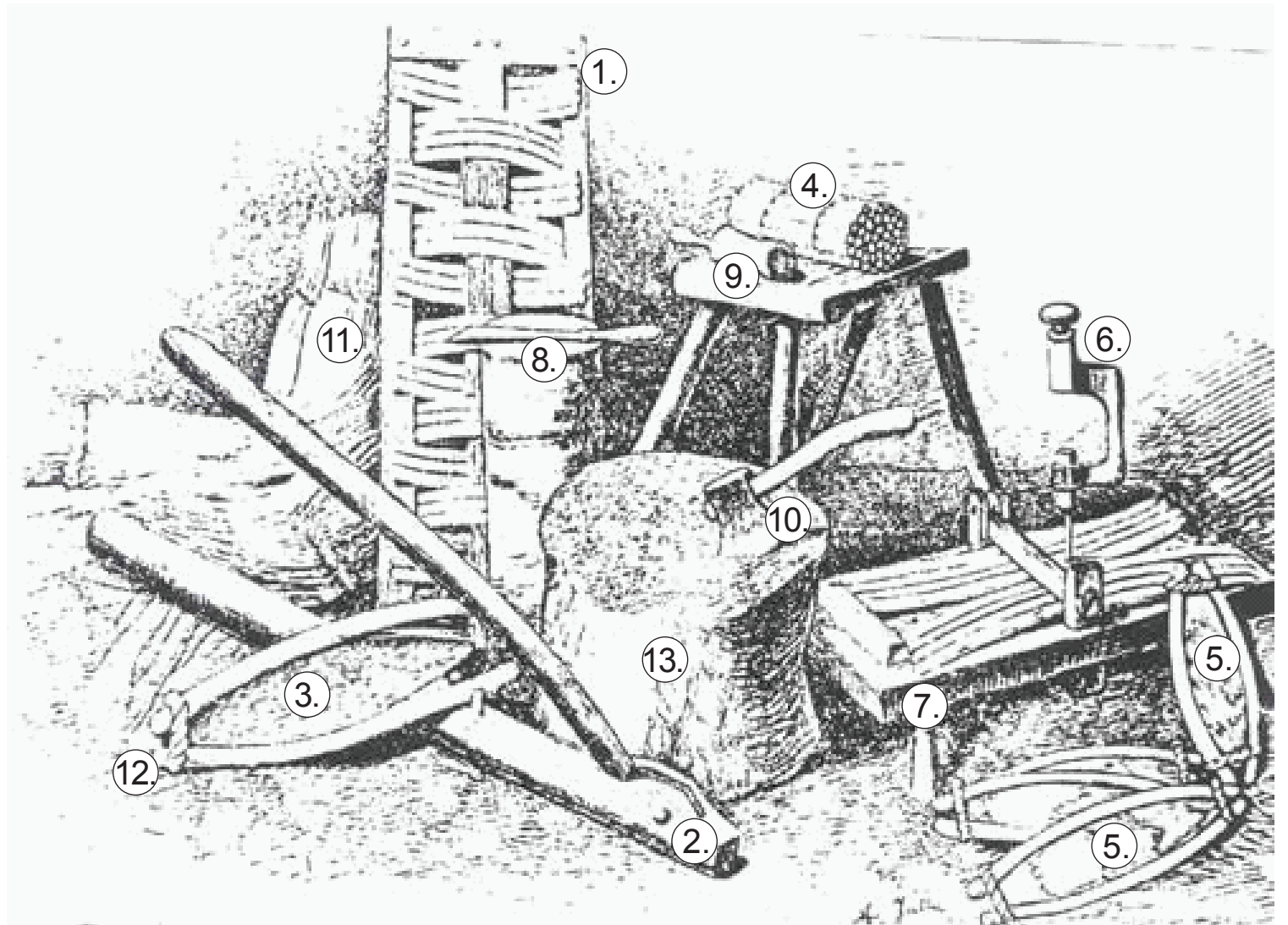

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

IERAKSTI DARBA RĪKU UN MATERIĀLU NOSAUKUMUS!

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____
13. _____

Mākslinieka Augusta Jullas zīmētie krēslu meistara darba rīki. 1905.g.

Saudzēsim mītrājus kopā! Pievienojies! Igaunijas – Latvijas sadarbības projekts „Atpakaļ dabā!”

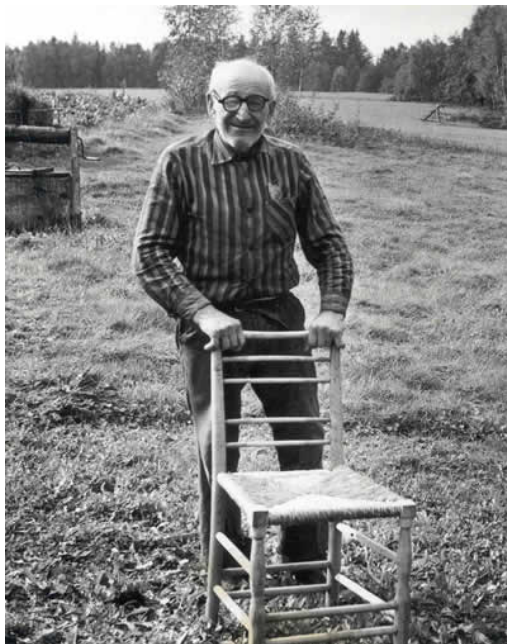
Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Krēslu meistari

Pie īpaši interesantām kultūras vērtībām Gaujas nacionālajā parkā jāpiemin Valmieras rajona Vaidavas pagastā esošo Briežu krēslinieku sētas, kurās no 18.gs. beigām līdz 20.gs. 40-tajiem gadiem gatavoja krēslus, gadā ražojot ap 12 000 bērza koka krēslu ar meldru pinuma sēdekļiem. Meldrus jūnija beigās saplūca Gaujas attekās, ezeros un dīžos. Pinumam izmantoja ezera meldrus, ko sauca arī par paukšiem, ašķiem, stiebriem. Beidzamajā darbības periodā pirms II Pasaules kara sēdekļiem izmantoja arī fabrikā ražotu finieri, pat ar dekoratīviem zīmējumiem un ziedu motīviem. Šī tipa krēslu meistari ir lokāla, tikai nelielā apvidū praktizēta amatniecības nozare. Krēslus gatavoja ar visvienkāršākajiem, ikvienā mājsaimniecībā pieejamiem darba rīkiem - kalnu, sviķurbi, slīmestu, koka āmuru, liektuvi, beņķi un citiem. Koka detaļu virpošanai izmantoja vienkāršu darba galdu - dreiju. Krēslu gatavošanā piedalījās visa ģimene - vīrieši virpoja, bērni attīrīja savāktos un izžāvētos meldrus no netīrumiem un liekajām sakņu daļām, sievietes piepina krēslu sēdekļus. Pēc tam ar zirgiem krēslus veda uz tirgu Vidzemē, Igaunijā un citur. Igauņi šos krēslus dēvēja par latviešu krēsliem. Krēslu meistaru vidū visslavenākais bija Mārtiņš Šķerbergs, kurš lietoja savu zīmogu un gatavoja krēslus baznīcām, tautas namiem, arī ārzemju pasūtījumiem, kur šos krēslus izmantoja vasarnīcām.

„Lejasbregžos” dzīvo un strādā keramiķe Īrisa Vainovska, kas izveidojusi izstādi par seno krēslinieku amatu un labprāt pastāsta par to apmeklētājiem.

Saudzēsim mitrājus kopā! Pievienojies! Igaunijas – Latvijas sadarbības projekts „Atpakaļ dabā!”

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Stāsts par krēslinieku

Reiz tepat, Briežu pagastā, dzīvoja krēslu meistars, vārdā
Viņam piederēja....., kurā viņš dzīvoja un kūts, kurā mita
viņa..... Mājlopu barība glabājās, bet cilvēku
krājumi.....
Katru sestdienu krēslinieks un viņa saime mazgājās.....Viņam bija čakla un
..... sieva, vārdā..... un..... bērni. Pie viņa
dzīvoja arī un sievas māte, vārdā
Ziemā visa ģimene taisīja Krēslinieks dreijāja krēsla detaļas no
.....koka. Sievai bija jāpin krēsla sēdekļi no..... Bērni tīrīja
meldrus, kuri iepriekš tika izmērcētiūdenī, lai vieglāk
Kad viena partija bija gatava, tos ar veda uz tirgu. Kad
krēslinieks pārdeva krēslu, viņš nopirka līdz atbraukušajam
dēlēnam un kliņģeri. Bet mājās palikušī gaidīja viņus

Lūdzu, ieraksti tukšajās vietās atbilstošus vārdus un izveido savu stāstu par krēslu meistaru!

Saudzēsim mitrājus kopā! Pievienojies! Igaunijas – Latvijas sadarbības projekts „Atpakaj dabā!”

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Mazā viktorīna krēslinieku sētā

Vadītājs izvēlas 5 dažādus priekšmetus, piemēram:

1. Asari vai līdaku - iegarenu elipsveidīgu koka formu krēsla kāju un aizmugurējo virskoku izliekšanai.
2. Slīmestu.
3. Saimnieka vai saimnieces krēslu (lielo)
4. Bērnu krēsliņu ar ritenīšiem.
5. Parasto krēslu.

Viktorīnas dalībniekiem jāuzraksta un jāpaskaidro, kam varētu būt izmantoti šie priekšmeti. Jautājot par telpā esošajiem krēsliem - jāiedomājas ģimene, kas sēž ap galdu - kurš izmanto lielo, kurš parasto, kurš augsto krēslu. Priekšmetus katrai grupai var dot citus no muzeja telpā esošajiem krēslinieku darba rīkiem un sadzīves priekšmetiem. Atbildes kopīgi analizē, vienlaikus pastāstot par visiem krēsliniekam nepieciešamajiem darba rīkiem un materiāliem.

Saudzēsim mitrājus kopā! Pievienojies! Igaunijas – Latvijas sadarbības projekts „Atpakaļ dabā!”

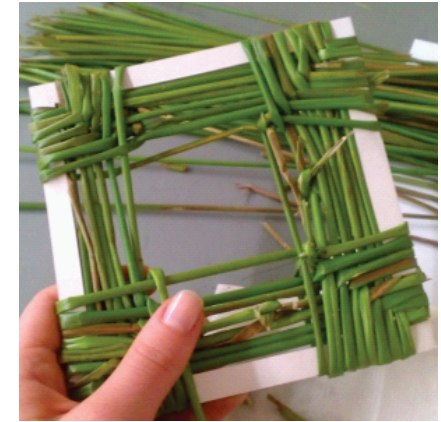
Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Ezera meldrs jeb ašķis, paukšs, arī stiebrs.

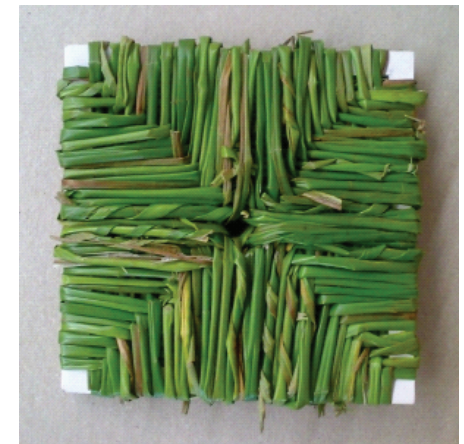
Tikko saplūkti meldri.

Krēsla pinumam savij vairākus meldrus kopā.

Dizaineru gatavots krēsls.

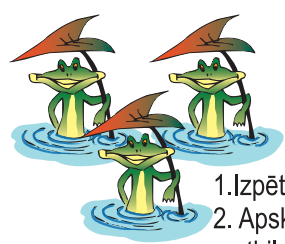
Pamēģini arī Tu!

Saudzēsim mitrājus kopā! Pievienojies! Igaunijas – Latvijas sadarbības projekts „Atpakaļ dabā!”

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Augi tiek izmantoti cilvēkam noderīgu lietu darināšanā.

1. Izpēti, kam tiek izmantotas niedres.
2. Apskaties, kam tiek lietoti pārējie augi, atbildes ir atrodamas blakus esošajā zīmējumā.
3. Ieraksti pielietojumu pretī katram augam.

niedre

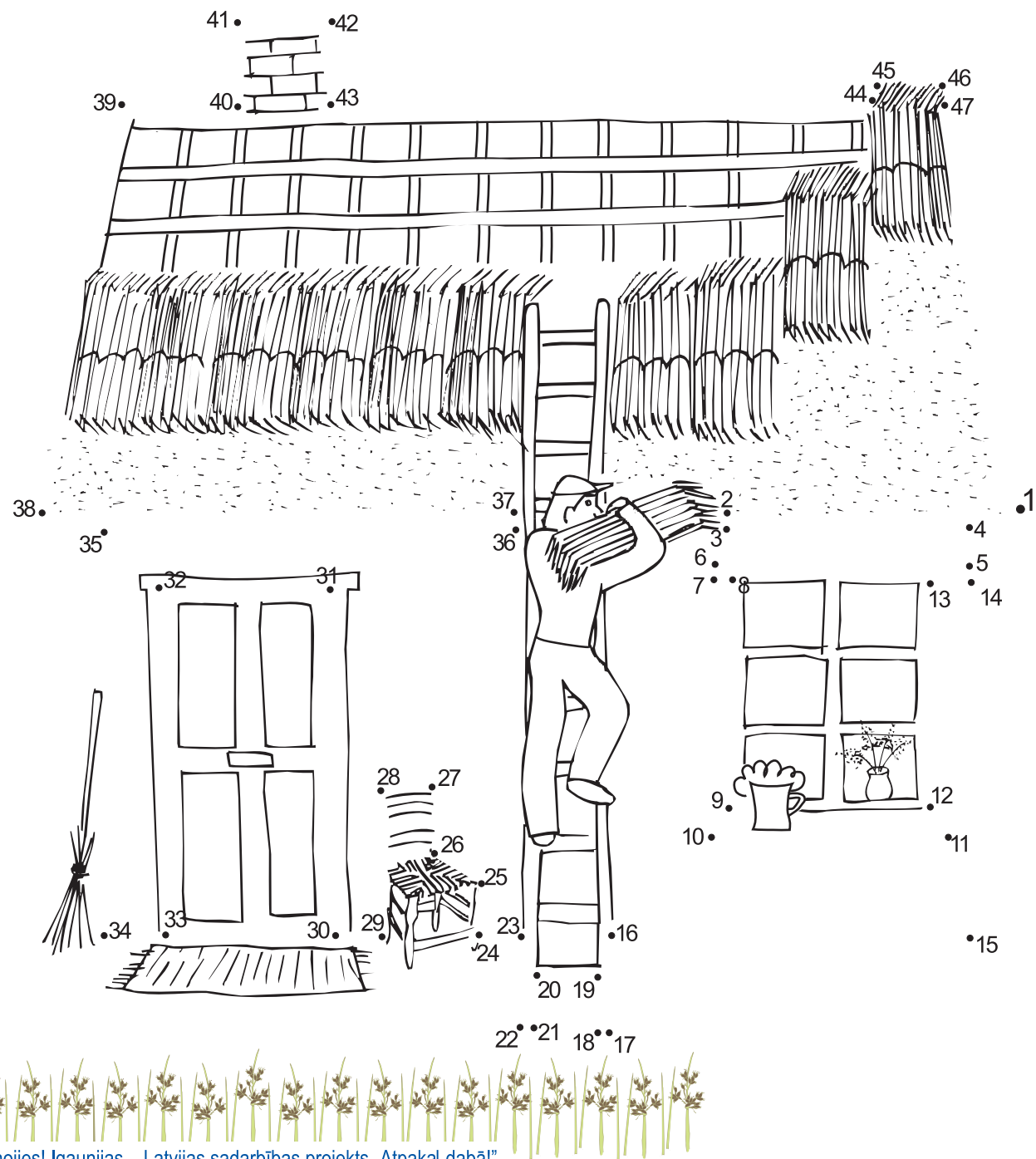
platlapu vilkvāļīte

ezera meldrs

melnalksnis

parastais vizulis

parastais apinis

Saudzēsim mitrājus kopā! Pievienojies! Igaunijas – Latvijas sadarbības projekts „Atpakaļ dabā!”

Atbalstījusi
Eiropas
Savienība

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

European Union

